

Espoon Sotaveteraanien Ja Risto Ryti -seuran Seminaari Espoon Kulttuurikeskuksessa Maanantaina 16.10.2017

Päättösanat

Kunnioitetut sotaveteraanit,

Arvoisat kutsuvieraat ja seminaariyleisö,

Olemme saaneet maamme eturiviin kuuluvien tutkijoiden asiantuntemuksella perehtyä sadan vuoden takaisiin tapahtumiin Suomen historiassa ja pohtia näiden historiamme dramaattisimpiin kuuluvien vuosien 1917 -1919 vaikutuksia maamme tulevien presidenttien toimintaan ja päätöksentekoon.

Venäjän vallankumouksen tuottamassa sekavassa tilanteessa Suomessa onneksi oli niitä, jotka ymmärsivät kokonaistilanteen ja joilla oli päämäärätietoisuutta ja rohkeutta julistaa maa itsenäiseksi. Riittävää yksimielisyyttä ei kuitenkaan löytynyt. Vain runsas kuukausi itsenäisyysjulistuksesta alkoi sisällissota, joka kesti toukokuuhun 1918.

Tarvittiin vielä runsas vuosi, ennen kuin Suomi heinäkuussa 1919 sai eduskunnan vahvistaman hallitusmuotonsa ja ensimmäisen tasavallan presidenttinsä. Välillä ehti toimia kaksi valtionhoitajaa, Svinhufvud ja Mannerheim. Valittiin myös saksalainen prinssi Suomen kuninkaaksi, joka luopui ehdokkuudestaan, Saksan hävittyä sodan.

Miten väkivaltaa ja ristiriitoja sisältävät vuodet saattoivat olla opiksi tuleville presidenteillemme? Miten ne toimivat valtiollisen johtamisen kouluna ja näköalapaikkana? - senkin johdosta, että tulevat presidenttimme erosivat toisistaan koulutuksensa ja poliittisen taustansa johdosta. Osa oli jo luonut merkittävän poliittisen uran, toisten ollessa vasta uransa alkuvaiheessa. Vanhin oli vuonna 1861 syntynyt Svinhufvud, nuorin Kekkonen, joka alle 18-vuotiaana vapaaehtoisena osallistui sisällissotaan.

Asiantuntijamme ovat tuoneet esille monia, meille kuulijoille uusia ja arvokkaita näkökulmia. Menemättä yksityiskohtiin haluaisin korostaa kolmea asiaa, joilla myöhemmin tuli olemaan merkitystä: vuoden 1919 hallitusmuotoa, poliittisia ääriilikkeitä sekä suhteita Neuvostoliittoon ja Saksaan.

1. Ståhlbergin johdolla syntyneellä hallitusmuodolla tuli olemaan aivan keskeinen merkitys. Perustuslaki osoittautui siinä määrin päteväksi ja tulkinnaltaan joustavaksi, että se oli lähes sellaisenaan voimassa aina vuoteen 2000 asti. Taustalla oli Ståhlbergin vahva näkemys siitä, että juuri koettu punaisten kapina laillista esivaltaa vastaan ei saisi olla esteenä yhteiskunnan rakentamiselle demokraattisten periaatteiden varaan. Katse oli suunnattava tulevaisuuteen ja eheytymiseen. Hallitusmuoto tuli olemaan kuin ”liima”, joka piti kansakuntaa koossa - olkoonkin, että maassa piili edelleen äärimmäisvoimia: oikealla ja vasemmalla.

2. Sisällissodan haavat arpeutuivat hitaasti. Äärioikeisto kokosi voimansa 1920-luvun lopulla Lapuan liikkeeksi, joka kyydityksinä purki vihamielisen suhtautumisensa vasemmistolaisten lisäksi jopa presidenttipari Ståhlbergiin. Tilanne kulminoitui vuonna 1932 Mäntsälän kapinaksi. Presidentti Svinhufvud – ”Suomen Leijona”, josta olemme saaneet kattavan elämäkerran – onnistui taitavalla johtamistoiminnallaan ja maineikkaalla puheellaan rauhoittamaan tilanteen. Kapinan johto vangittiin ja sen taustalla vaikuttanut Lapuan liike lakkautettiin.

Sisäpoliittisen kuohunnan aikana 1930-luvun alussa myös äärivasemmisto aktivoitui. Moskovassa perustettu ja sieltä ohjattu Suomen kommunistinen puolue koettiin turvallisuusuhaksi. Eduskunta lakkautti ns. kommunistilakien puitteissa sen kaikki järjestötoiminnot vuonna 1930. Puolue palasi julkiseen toimintaan vasta jatkosodan päätyttyä syksyllä 1944.

Sotavuosien vaikutus eheytymiseen odottaa vielä perusteellista tutkimusta. Talvisota on tässä suhteessa saanut legendaarisen maineen. Puolustusvoimien ylipäällikkönä toimineella Mannerheimilla oli siihen keskeinen vaikutuksensa. Sisällissodan aikainen rikkinäisyys korvautui yhtenäisyydellä, joka kesti pitkien sotavuosien – niin rintamalla kuin kotirintamalla - ja myös sodasta irtautumisen monenlaiset vaikeudet. Näiden kokemusten jälkeen kehittyi vähitellen konsensus-Suomi.

3. Suhteet Neuvostoliittoon ja Saksaan ulottivat vaikutuksensa koko ko. kauteen, liittyen samalla kansainväliseen tilanteeseen. Alusta lähtien ne olivat ratkaisevan tärkeitä, myös vaikeasti hoidettavia. Vuonna 1918 Neuvosto-Venäjä tuki punaisia, Saksa valkoisia. Talvisodan aikana Saksa pysyi syrjässä, Suomen torjuessa Neuvostoliiton hyökkäystä. Jatkosodassa Suomi ja Saksa alkuvuosina taistelivat yhdessä Neuvostoliittoa vastaan – tästäkin problematiikasta olemme äskettäin saaneet uutta, yksityiskohtaista tietoa - mutta sodan pitkittyessä Suomen irtautuminen kävi välttämättömäksi. Presidentti Ryti otti vastuun varmistamalla henkilökohtaisesti Saksan avun jatkumisen (Ribbentrop -sopimus 26.6.1944), pyytäen pian sen jälkeen eroa, mahdollistaen Mannerheimin hänen seuraajanaan toiminnan, mikä syyskuussa 1944 johti aselepoon ja välirauhaan Neuvostoliiton kanssa (19.9.1944). Välirauhan ehtoja Mannerheim vertasi antautumiseen, Paasikiven nimitti niitä ”hirmuisiksi”, mutta yhdessä heidän onnistui vakauttaa tilanne ja johtaa Suomi sodasta rauhaan.

Näistä lähtökohdista ryhdyttiin rakentamaan suhteita naapurimaahan Neuvostoliittoon ja myös kahtia jakautuneeseen Saksaan. Paasikivi oli itsenäistymisen murrosvuosina kokenut, mitä pienelle maalle merkitsi joutuminen keskelle suurvaltojen itsekkäiden etujen määrittämää politiikkaa. Myöntyväisyyden ja vastarinnan yhdistelmä luonnehti hänen ajatteluaan. Hänen 10-vuotiseen presidenttikauteensa sisältyivät – saavutuksina - muun muassa Pariisin rauhansopimus ja Liittoutuneiden valvontakomission poistuminen vuonna 1947, suhteiden vakauttaminen Neuvostoliittoon yya-sopimuksella 1948, sotakorvausten saattaminen päätökseen vuonna 1952 sekä lopulta Porkkalan palautus vuoden 1956 alussa (Paasikiven ainoa valtiovierailu NL:oon 1955). Samalla Suomen kansainvälinen asema vahvistui, kun jäsenyydet YK:ssa ja Pohjoismaiden neuvostossa toteutuivat (1955).

Presidentti Kekkonen 25-vuotisen toimikauden alkuaikaa leimasi sisäpoliittinen riitaisuus ja ulkopoliittisesti epävarmuus. Myös Kekkonen osalta ”Paasikiven linjan” ulkopoliittinen jatkuvuus vähitellen varmistui ja yhteistoiminta tiivistyi, ulottuen valtionpäämiesten virallisen yhteydenpidon

rinnalla myös epävirallisten yhteyksien verkostoon. Samalla sisäisesti suomalainen yhteiskunta vahvistui ja kansa vaurastui. Alkuvaiheen kovasta kritiikistä huolimatta Kekkonen katsoi onnistuneensa niin tavoitteessaan kansakunnan eheyttämiseksi kuin idänsuhteiden kehittämiseksi. Taustalla lienevät vaikuttaneet nuoren miehen kovat kokemukset sisällissodan ajalta.

Jakautuneen Saksan osapuolet Suomi tunnusti – kolmattakymmentä vuotta sodan päättymisestä - vuonna 1973. Muistan hyvin, miten mielenkiinnolla ja jännityksellä odotettiin kumpaan – siis Itä- vai Länsi-Saksaan – Kekkonen tulisi tekemään ensimmäisen valtiovierailunsa. Termi ”suomettuminen” oli läntisestä Saksasta kotoisin ja eli pitkään sitkeää, meille suomalaisille vastenmielistä elämäänsä. Itä-Saksan jälkeinen valtiovierailu Länsi-Saksaan toukokuussa 1979 oli lajissaan ensimmäinen sotien jälkeen ja ennakoilta poliittisesti latautunut. Tällä Kekkonen usean päivän kestäneellä vierailulla oli maita selvästi lähentävä vaikutus. Vastaanotto oli suorastaan sydämellinen, niin että liittopresidentti Scheelin juhlaillallisella Petersbergin linnassa Kekkoselle riittämättömästi kynttilänvalosta juontuvat sanat ”War es nicht Goethe, der sagte: mehr Licht?” aikaansaivat voimakkaat aplodit. Sana ”Licht” sai vierailun viimeisenä päivänä (Stuttgartissa) uutta sisältöä, kun Kekkonen, virallisen puheensa jälkeen, yllättäen nousi ja piti ylimääräisen, spontaanin puheen, joka osoitti, että valoa oli vierailun kuluessa alkanut virrata myös maiden välisiin suhteisiin.

Käsiteltyyn 100-vuotiskauteen liittyen voidaan todeta, että monipuoluemaa Suomi – monet karikat väistelyään – oppi oikeusvaltion demokraattiset pelisäännöt kansan eheyttämiseksi, taloudellisten eroavaisuuksien kaventamiseksi, tasa-arvon edistämiseksi ja kansainvälisissä yhteyksissä toimimiseksi. Suomi tuli sittemmin maailmantilastoissa valituksi ”maailman vakaimmaksi maaksi”.

Päätteeksi pyydän Espoon Sotaveteraanien ja Risto Ryti –seuran nimissä esittää mitä parhaimmat kiitokset seminaarin erinomaisille asiantuntijoille, jotka ovat avanneet meille kuulijoille yksityiskohtaista tietoa tasavallan presidenteistämme sekä tarjonneet uusia näkökulmia arviointiin kriittisten murrosvuosien vaikutuksesta ja merkityksestä presidenttitemme toimintaan ja päätöksentekoon. Kiitämme lämpimästi seminaarin kokenutta juontajaa, toimittaja Unto Hämäläistä. Espoon kulttuurikeskuksen kulttuurituottaja Sanna Katajavuoren ja hänen avuliaan henkilökuntansa kanssa yhteistyömme on alusta alkaen sujunut hyvässä yhteisymmärryksessä. Annamme sille suuren arvon.

Espoon Sotaveteraanien Valistusjaoston pitkä yhteistyö Risto Ryti –seuran kanssa ei olisi paremmin voinut sujua ja on kummankin iloksi tuottanut tämän seminaarin, jossa molempien järjestelyistä vastaavien työryhmien tukena ovat olleet yhdistysten puheenjohtajat kenraalimajuri Viitasaari, varatuomari Korppi-Tommola ja lääketieteen tohtori Akaan-Penttilä. Lämpimät kiitokset heille, lämpimät kiitokset yhdyshenkilöillemme Risto Ryti -seurassa: dos. Seppo Tiihoselle ja fil.tri Maritta Pohlsille sekä molempien työryhmien jäsenille.

Seminaarissa esiintyneille ja meille järjestäjille paras yhteinen kiitos on yleisömme keskittynyt ja herkeämätön seminaarin seuranta. Tämän ”Suomi 100 vuotta” -juhluvuoden teemasana ”yhdessä” sopii erityisen hyvin tilaisuuden sisältöön. Yhdessä toimimalla me voimme vahvistaa rauhanomaista kehitystä sekä kansan turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia. Meidän täällä olijojen osalta se merkitsee, että me itse kukin täältä poistuessamme, teemme työtä perheessämme, lähipiirissämme, laajemmaltikin tässä hengessä, eli ”yhdessä”.